

Вікторія Бабенко,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,
доцентка, доцентка Школи журналістики та комунікацій,
Український католицький університет
vbabenko@ucu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9203-363>

ВІЗУАЛЬНА ВІДВАГА В УМОВАХ ВІЙНИ

«Візуальна образність» розширює кордони та урізноманітнює практики сучасними метафорами й символами, які транслюють реалії, пріоритети та позиції, стаючи джерелом цінної інформації та колективної пам'яті. Війна в Україні стала широко задокументованою у світоглядному і художньому погляді документальних та ігрових стрічок, на реальних подіях, безпосередньою та універсальною мовою візуальних образів. Документальні свідчення промовляють через соціальні мережі, кінофестивалі та інші платформи, відображають стійкість і витривалість українців в умовах війни, фіксують історію подій, зберігають пам'ять про трагічні та героїчні події, вшановують пам'ять героїв і єднають суспільство.

У вступному слові до артбуку «Telegraf. Воля» Олександр Трегуб (Telegraf, 2023, с. 10) подає бінарні позиції дизайну, виокремлюючи: «данське *Nygge* (хюге) — це про мистецтво жити не напружуючись і українську *Volia* (воля) — це про мистецтво жити напружуючись... Воля — це унікальне слово, що поєднує два значення: намір і свободу», це слово залучило авторів контенту з різних сфер творити і підтримувати «живу реакцію» на складні питання буття, фіксувати національний опір через досвід проживання життя тут і зараз, ростити спільну культуру переживання, зберігати голоси людей, пам'ять і цінності.

Промовистий мотив документальних вражень авторів в умовах повномасштабного вторгнення — відвага. Візуальна відвага — це фіксація і узагальнення повноти життя в умовах війни у викладі, який передає погляд на життя сьогодні і формує символи дійсності. Зображення через військові події чи героїчні дії кристалізують інформаційну картину, яка стає джерелом надійної та правдивої інформації для українців та міжнародної спільноти.

У час постправди, зумовлений активним розвитком соціальних мереж, коли «іншу особу прагнуть переконати в чомусь незалежно від того, є для того переконливі докази чи ні» (Макінтайр, 2021, с. 28), коли «нібито почуття вірогідніші за факти, заради політичного підкорення реальності» (Макінтайр, 2021, с. 170), відбувається зниження уваги до фактологічної незалежної журналістики, поширення неперевіреної інформації, домінування гучних голосів над достовірністю. Медіа реагують на швидкий розвиток технологій, економічну нестабільність, міжнародні та політичні зміни. Центром викликів усе активніше стає питання довіри. В пнівних умовах кліпової інформації медіа адаптують контент для цифрових платформ, наповнюючи простір справжніми історіями, для поширення перевіреної, контекстуальної, докладної інформації.

Цифрова доба потребує видимості на посилення правдивого звучання. Користувачі в Інтернеті, за актуальними дослідженнями GWI (Kemp, 2025), проводять у середньому 6 годин 38 хвилин щодня. Натомість на перегляд телебачення припадає 3 години 13 хвилин, цей час охоплює перегляд телевізійного контенту, потокових платформ і телешоу, збереженого контенту на пристроях. Загалом люди щодня проводять в Інтернеті вдвічі більше часу, ніж перед телевізійним екраном, проте це все ще високий показник залучення.

Першість соцмереж в інформуванні посилила присутність свідчень українців, які пережили російську окупацію в документальному проєкті Лабораторії журналістики суспільного

інтересу. Авторки документували воєнні злочини в межах проєкту «Свідчить Україна» для судових позовів. Характерна ознака практик документування — чутливість до внутрішніх зв'язків усередині родин та спільнот.

Суспільний мовник в умовах війни став надійним джерелом верифікованих новин, очолює перелік якісних українських медіа за довірою та дотриманням журналістських стандартів, розповідає про життя громад зі всієї країни, утримує увагу до актуальних тем у різних форматах на доступних для аудиторії платформах: телебаченні, радіо, сайті, YouTube, у соціальних мережах (Instagram, Facebook, X) і месенджерах (WhatsApp, Telegram, Viber).

На YouTube-каналі Суспільного «Перший» розміщено історичні розслідування, документальні фільми, історії, серіали про боротьбу українців за Незалежність. Цикл меморіальних історій «Імена» (2024) присвячений збереженню пам'яті про захисників і захисниць. У документальному фільмі «На честь» (2024) автори розповідають про назви підрозділів українського війська, дизайн прапорів і наруківних знаків, формуючи нову мілітарну естетику символіки Сил оборони України. Документальний проєкт «Стихії війни» (2024) охоплює розповідь про війну на тлі чотирьох природних стихій. Герої з Херсона та Миколаєва рятуються від «великої води» після підриву Каховської гідроелектростанції, на Чернігівщині обробляють землю, де можуть здетонувати снаряди, у Сумах переживають втрату власного житла та домашніх тварин через вогонь від падіння «шахеда». Трембітар із Буковини зберігає музичну традицію у ці важкі для країни часи, символізуючи місток між минулим і майбутнім.

«Радіо Свобода» у документальному циклі голосами очевидців і експертів розповідає про захист українських міст навесні 2022 року («Битва за Київ. Розгром еліти армії РФ під Мошунном», «Ірпінь. Вижити в окупації», «Солдат» з Азовсталі, «Коли замовкає артилерія»), які стали символами горя і втрат, сміливості і стійкості.

Ціннісні мотиви життя, надії, турботи, добра, об'єднані темою війни, допомагають побачити справжні орієнтири на різних рівнях прочитання: художнього образу, авторської рефлексії, правдивих досвідів. Стрічка режисера Любомира Левицького «Йди за мною» (2022) описує рятувальну операцію сім'ї з допомогою дронів під час боїв на Харківщині, використовуючи реальні кадри та свідчення учасників. Ігор Гома у фільмі «Дев'ять життів» (2022) розповів про порятунок тварин. Через екран глядачі відчувають характер тварин, настрій людей і спостерігають за спільно пережитим досвідом. Документальний фільм StarlighDoc «Коли життя сильніше» (2023) — про народження дітей у час війни, в якому матері розповідають про дар життя в постійній небезпеці — під час обстрілів, без електрики, після перебування у полоні.

Осмислення реалій війни пропонує об'єднання режисерів «Вавилон'13» у серії есеїв «Війна-ненажера» (екранізації коротких творів українських авторів та авторок, які захищають Україну). Війна загострює відчуття, пропускає реальність крізь нерв усвідомлення та формує особисте розуміння і ставлення, залучаючи широку аудиторію до складних питань. Позиція оповідача, релевантність для аудиторії, внутрішня історія персонажів, сюжетна дія та налаштування розповіді переносять глядачів у ключові моменти через відеороздуми.

Суспільні настрої закарбовуються в сенсах і формуванні повідомлень, а візуальні підтвердження передають правду про агресію РФ. Торік «20 днів у Маріуполі» (2023) Мстислава Чернова, що передає голос очевидця подій у Маріуполі синхронізовано з батьківською лінією режисера, здобув премію «Оскар» як найкращий повнометражний документальний фільм. Цьогоріч короткометражний фільм «Камінь, ножиці, папір» (2024) здобув перемогу на BAFTA у категорії «Найкращий короткометражний фільм». Написаний самим життям (на реальних подіях), тримає напругу і реалістично відчутний у глибокому відображенні реалій війни та відтворений

чуттєвою грою акторів. Документальні проекти та фільми, основані на реальних подіях, творять пам'ять, дають можливість широкій аудиторії побачити та наближено відчутти гуманітарний і соціальний аспекти війни.

Людська пам'ять, втілена в автентичних спогадах та вмонтована в різні формати, зберігає ідентичність спільноти, масштабуючи культурні символи. У такій оптиці візуальний сторителінг фіксує і транслює дійсність, стає формою свідчень і доказів, зберігає особисту і творить національну пам'ять з суспільними знаннями для здобуття єднальної культури проживання і конструювання майбутнього.

Список використаних джерел

- Макінтайр, Л. (2021). *Постправа* (Р. Свято, Пер. з англ.). ArtHuss. Перший. <https://www.youtube.com/channel/UCKwyN6Zgf3foTk1FWaEE-ZA>.
- Kemp, S. (2025). *Digital 2025: Global Overview Report*. 5 February 2025. <https://datareportal.com/reports/digital-2025-global-overview-report>.
- Telegraf. Воля. (2023). (Вип. 3). Projector Publishing.